

3. Определете разликата в значението на прилагателните имена, като имате предвид съчетаемостта им. Съставете изречения, в които да използвате техни степенувани форми. Защо някои относителни прилагателни могат да се степенуват?

културен – човек, дом

сърдечен – прием, проблем

кадифен – пола, глас/кожа

леден – тон, висулка

4. Образувайте глаголи от дадените прилагателни имена, които да означават промяна в степента на проява на признака ('правя по-', 'ставам по-'). Като имате предвид контекста, на мястото на точките поставете необходимия глагол в съответната форма или производна от него дума.

Модел: Какво (евтин) след поредното (скъп)?

Какво *поевтиня* след поредното *поскъпване*?

Икономическото състояние на някои българи бавно се (добър).

Частичното (лош) на ситуацията на трудовия пазар е резултат от това, че непрекъснато (малък) броят на младите, които се включват в него.

Часовникът ми в последно време (бърз).

В последно време дъщеря му се беше (хубав), косите ѝ бяха

! (светъл) от слънцето, а златистата ѝ кожа – леко (тъмен).

Според народните вярвания след Атанасовден (18 януари) постепенно денят (голям), а нощта (къс).

До срещата имаше още десет минути, Таня беше (ранен).

Птиците тази година (късен), навън вече се

! (топъл) и не се очакват нови (студен).

Тогава идва времето да (широк) дейността на фирмата си.

По празници винаги малко (дебел), а после трудно

! (слаб).

Разпределете глаголите според словообразователния им модел:

Из-...:

В-...-и:

Из-...-ее:

На-...-и:

На-...-ее:

От-...-не:

По-...-вам: поскъпвам – поскъпване

По-...-и:

По-...-ее: поевтинее

Под-...-и:

Раз- ... -и:

С-...-и:

У-...-и:

2. Изразете негативни емоции към дадените типове характер, като степенувате неодобрението си: *лъжец, подлец, подмазвач, измамник, доносник.*

Използвайте глаголи като *не одобрявам, неприятно ми е, възмущавам се, негодувам, мразя, ненавиждам, въбесява ме, отвращавам се, гнуся се, антипатичен ми е, устойчиви изрази и фразеологизми като изпитвам ненавист, изпитвам злоба, черен ми е пред очите* и др.

Не забравяйте!

Отрицателните или негативните емоции – тъга, раздразнение, ярост, тревожност, стрес, гняв, ревност, отеращение, презрение и др., увеличават производството на стресови хормони, като кортизол и адреналин. Високите нива на тези хормони в организма имат неприятни последици за здравословното състояние на човек.

3. Изразете съгласие/несъгласие с мненията, изказани от други български и чуждестранни граждани, за българите и техните национални черти, като посочите причините за емоциите, които съпровождат отговора ви.

Най-хубавите качества на българина са неговото гостоприемство и грижата за децата. Дори малко прекалена понякога.

Българите са свикнали да закъсняват за срещи. И аз се научих – ако кажа 11 ч, почти сигурно е, че ще се появя към 11.30, но поне ще се обадя да предупредя. Това остана от английската ми точност.

Когато българинът застане зад волана, той се променя и напълно губи контрол. Става арогантен, агресивен и псува на поразия. Аз се старая да карам по правилника, а наоколо пищят с клаксоните и крещят!

На пръв поглед българите може да не са най-усмихнатата нация в света, но им трябва малко време и ще разбереш колко са весели, добродушни, отворени.

В България никой с никого не иска да се съобразява и това е много неприятна черта на българите.

Младите българи днес въобще не четат. Освен това в повечето къщи едва ли могат да се намерят и 10 книги.

Най-красивите жени в света живеят в България.

Споровете са чудесно нещо, а културното им водене ги прави повече от забавни. Не допускайте обаче неприятни изказвания, които ще превърнат спора в караница. *Отнасяйте се към останалите така, както искате те да се отнасят към вас.*

Уважавайте останалите участници.

По време на спора може да изразявате несъгласие.

Никак не е добре да използвате:

- Смъртни заплахи
 - Персонални нападки
 - Заплаха за физическа саморазправа
 - Закани за отмъщение
 - Клетви (например пожелаване на коварни болести, които да покосят цялото семейство на опонента)
- и други подобни.

5. Свържете фразеологизмите от лявата колона със съответстващото им значение в дясната. Съставете изречения с пет от тях по ваш избор.

влизам под кожата на някого
като две капки вода
захаввам (налапвам) въдицата
давам душа за някого
слаб ми е ангелът
оживява ми на сърцето
изплаквам си очите
дълга коса, къс ум
завъртявам ума на някого
обичам го като леща на Великден
душа и свят ми е

проявявам слабост
правя някой да се влюби в мене
карам някого да действа според желанията ми
приличат си извънредно много
увличам се, влюбвам се
хубава, ама глупава
премного желая и обичам
непрекъснато мисля за нещо желано
никак не го обичам
допада ми, иска ми се
получавам наслаждение, удоволствие, гледайки
нещо хубаво

6. Уточнете преките и преносните значения на подчертаните многозначни думи.

Запишете в таблицата съчетания, които да илюстрират прякото и преносните значения на думите.

пряка употреба	преносна употреба

а) За да се запази по-дълго хлябът *мек*, е важно съхранението му – да се покрива с кърпа.

Сантименталните натури предпочитат млечен шоколад, а хората с *мек* характер обичат шоколад с пълнеж.

б) На „Витошка” в София скоро ще има скулптурна композиция, която представя *Бай Ганьо*, който черпи с круша *Алеко Константинов*.

Ние ги сравнявахме с Крали Марко, а ти се оказва *байганьовци*.

в) Като добавим и ползите от целувките, не ми остава нищо друго освен да ви пожелаем изобилие от страстни моменти, наситени с *дъжд от* изпепеляващи и сладострастни *целувки*!

Огромна приливна вълна след проливния *дъжд* помете варненския квартал „Аспарухово”.

Купи ми две *целувки*, яде ми се нещо сладко.

г) Тя не вървеше, а сякаш летеше, понесена на *крилете на радостта*.

Точно в отсрещния край на стаята видях преливащите се пъстроцветни *крила* на една пеперуда.

Деканатът се намира в дясното *крило* на сградата.

д) Пробвали ли сте да отслабнете, като замените хляба със *сухари*?

Ей, ама голям си *сухар*, значи! Човек да не се пошегува с тебе...

е) Декоративното *зайче* е симпатичен домашен любимец.

Младата жена стана и повика момиченцето, което играеше край цветята: „Ела при мама, мило *зайче*”.

ж) Той гледаше нежните черти на красивото ѝ *лице* и се усмихваше.

Тази нощ две неизвестни *лица* са влезли в магазина и са взели оборота от деня.

з) Баба ми ме е учила и знам, че тайната на хубавия *тиквеник* се състои в това, тиквата да не се стърже, ами да се нареже на малки кубченца.

Политическите *тиквеници* са готови да променят всичко само и само нищо да не се промени (afega.bg).

и) И тя е една *красавица*!

Красавицата Михаела Филева разкри своята истина за успеха.

й) Как да си направим сами *шоколадови* бонбони: за да направите *шоколадовите* капсули, са ви необходими хартиени формички за бонбони, малко стопен шоколад и четка за рисуване.

Лятото е в разгара си, а с него и сезонът на отпуските, забавленията и *шоколадовия* тен, разбира се.

к) Няма да позволя да ми *яде* парите!

Който не гласува, не трябва да *яде*!

7. Съставете изречения, в които да употребите в пряко и в преносно значение следните думи:

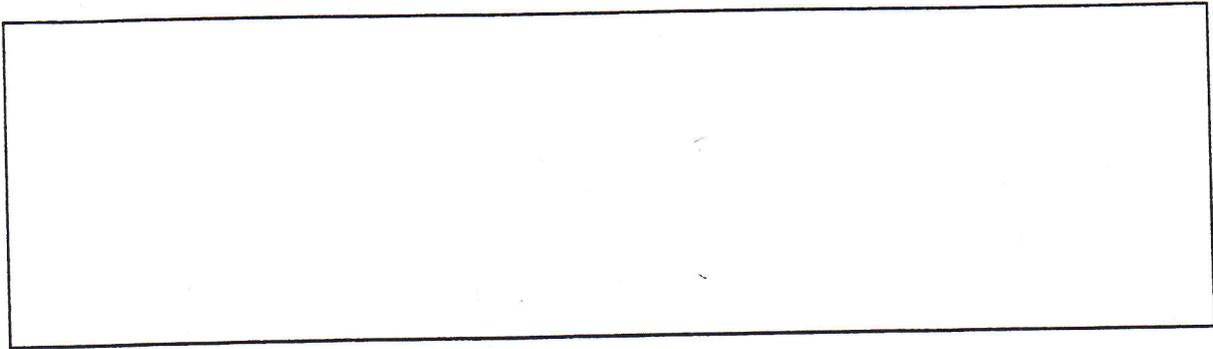
сух, грея, копче, лице, орех, сестра, слаб, среда, гъска, буря, кадифен, златен, да долетя.

Модел: *В двора им расте стар орех. Обичам сладко от смокини с орехи. Той е костелив орех.*

8. Посочете преносните употреби и обяснете механизма на пренасянето (поради установено сходство – *метафора*, или поради противопоставяне – *ирония*, поради реално съществуваща връзка – *метонимия*).

Очите му неволно пробягнаха по захаросаното парченце тиква с почервеняла и съблазнително прегоряла кора и в гърлото му се набраха слонки. (Елин Пелин)

Цяло село се събра на мегдана. (Елин Пелин)

6. Подчертайте подходящото отглаголно съществително.

Почти всички българи посрещнаха с възторг *падането/ падението* на социализма.

Да лъжеш най-близките си хора, е морално *падане/ падение*.

Примерите на успешите българи в чужбина не са за *пренебрегване/ пренебрежение*.

Шефовете не бива да гледат с *пренебрегване/ пренебрежение* на подчинените си.

Можеш да си платиш водата с данните на ЕГН-то, но е за *предпочитане/ предпочитание* да си носиш картончето с номера на водомера.

Добрите учители не проявяват *предпочитане/ предпочитание* по отношение на учениците си.

Твърденето/твърдението на някои политици, че днес имаме демокрация, както сме искали, е манипулация.

Неотстъпното *твърдене/ твърдение* на неверни неща не ги прави по-верни.

Според автора на текста комунистите са загубили *състезанието/ състезаването* с демокрацията.

Състезанието/ състезаването с недоизлекувани травми е опасно за спортистите.

7. Напишете срещу всеки от глаголите производно от него съществително име, образувано чрез съкращаване на глаголната основа.

Модел: подписа – *подпис*

изведа –

поведа –

сривам –

уловя –

укоря –

опитам –

викам –

шия –

стена –

ходя –

Посочете настъпилите звукови промени.

По същия словообразователен модел са образувани съществителните изток, запад и преход.

8. Каква е семантичната разлика между думите в двойките *политик – политикан, патриот – патриотар, критик – критикар*.

Поставете подходящата дума в изреченията.

Повечето мъже днес са Изобщо у нас всеки разбира от политика, особено на маса и на чашка.

.....след Освобождението са намерили място сред отрицателните герои в прозата на Иван Вазов и Алеко Константинов.

10. Довършете изреченията, като посочите какво бихте и какво не бихте направили.

Ако пак съм дете,
Ако съм богат,
Ако мога да пея,
Ако съм известен актьор,
Ако съм безработен и бездомен,

11. Героинята от романа „Историкът“ на Елизабет Костова намира писмо, оставено от баща ѝ. Прочетете откъса от романа и писмото.

Какви модални езикови средства разпознавате в текста и какво се изразява чрез тях?

Кои думи в текста са употребени в преносно значение и какъв ефект се постига с употребата им?

Напишете как героинята би предала съдържанието на това писмо на свой приятел.

Тежките завеси в спалнята на баща ми още бяха спуснати, затова ми трябваша няколко секунди, за да различа неясните очертания на мебелите и картините. От тишината кожата на гърба ми настръхна. Пристъпих към леглото и го повиках. Отблизо се виждаше, че креватът е гладко опънат, мрачен в затъмнената стая. Спалнята беше празна. Издишах стаения си дъх. Беше излязъл, сигурно се разхождаше сам – имаше нужда от усамотение и размисъл. Нещо обаче ме накара да светна настолната лампа и да се огледам по-внимателно. В светлия кръг на лампата забелязах бележка, адресирана до мен, а до нея два предмета, които ме сепнаха – малко сребърно кръстче и глава пресен чесън. Голата действителност на вещите сви стомаха ми още преди да прочета думите на баща ми.

Скъпа моя дъще,

Ужасно съжалявам, че се наложи така да те изненадам, но неочаквано ме извикаха по важни дела и не исках да те притеснявам посред нощ. Надявам се, че ще отсъствам само няколко дни. Не се тревожи за мен. Работата е поверителна, но ще се върна у дома колкото е възможно по-скоро и тогава всичко ще ти обясня.

Елизабет Костова (1964) е американска писателка, омъжена за българин. Става известна с дебютния си роман „Историкът“, в който част от действието се развива в България. През 2007 г. с дарение от 10% от правата на „Историкът“ Костова създава фондация за творческо писане в България. Основна цел на организацията е да подпомага българската литература, като поощрява превода и публикуването ѝ на световния пазар.

12. Каква модалност откривате в текста на анекдота? Как е изразена? Разкажете анекдота, като замените пряката реч с непряка.

Учителката задава на децата да напишат съчинение на тема „Какво бих направил, ако спечеля един милион“.

„Бих нахранила всички бездомни кучета“ – мисли си Марийка.

„Бих помогнал на пенсионерите“ – пише Гошко.

„Бих построила голям балон и бих дала на всички да се повозят на него“ – мечтае си Танчето.

1. Поставете определителен член, където е необходимо.

Много обичам да ходя на работа, защото страшно си харесвам работа. Това не значи, че не обичам да се забавлявам, да ходя на разходка, на кафе, на ресторант, на дискотека. Появявам се и на културни мероприятия – ходя на концерти, на кино, на театър, на срещи с интелектуалци. Но любими ми допълнителни занимания са други – ходя на народни танци и на плуване. С фолклорен клуб не ходим на турнета, но ходим на състезания и надигравания, ходим и на купони. Не разбирам хора, които прекарват свободно си време пред телевизор, на компютър, на джиесем или в постоянно чистене. Не разбирам и ходене на фитнес.

Когато съм в отпуск или имам повече свободни дни, ходя на планина или на море, зависи от сезон. Карам ски, сноуборд, колело, въпреки че не мога да карам кола. Обичам да ходя на гости у роднини ми във Варна. Съжалявам обаче, че не съм се научила да яздя и да свиря на китара. За почти всичко това имам добра компания – хора, които са сърдечни и весели, разбират от шегга, разказват вицове и забавни истории, играят на карти, на шах, на федербал, на топка, а даже и на гоненица. За неща, които не обичам, разбира се, не ми е нужна компания – да ходя на зъболекар, по магазини, на родителски срещи, в Данъчно, да слушам телевизор на съседни, да вървя под дъжд и коли по улица да ме мокрят допълнително.

2. Поправете правописните и граматичните грешки в текста.

Днес може да се говори за балканска кухня. Това се дължи както на контактите между по старите жители на полу-острова, така и на влиянието на турската кухня във този регион. Резултатът е, че освен за всичко друго балканците спорят и за националността на ястия и напитки – баница, мусака, баклава, локум, ракия. А гърците наричат турското кафе гръцко.

Някои ястия, макар и общи, са развили месни варианти и имат национален акцент. На пример мусаката, която е турско ядене, се приготвя по две различни начини в Гърция и в България. Хората от тези страни проявяват предпочитане към отделни продуктите. В гръцката мусака сеслага патлажан, а в българската – не.

Забавни минути

1. Прочетете анекдота и обяснете ролята на използваните в него частици и междуметия.

Завидели балканските съседи на богатствата и дипломацията на България и се замолили на Дядо Господ:

– Господи, пусни градушки, светкавици и гръмотевици над България, унищожи я...

Дядо Господ изпълнил желанието им. На другия ден балканските съседи пак отишли при него. Били като попарени.

– Абе, Господи, какви ги вършиш? Нали уж се съгласи да ни помогнеш? Вместо България нас удари!

– Ох, старост-нерадост! – затюхкал се Господ. – Та аз съм взел стара карта на България! Ей, че съм...

2. Кои са най-популярните анекдоти за жителите на Балканите във вашата страна? Разкажете някои. Какви стереотипи се използват в тях?

Зографката остава в обръщение до края на 1999 г.; тогава за първи път в България на банкнота се появява знак за незрящи – два кръга в долния десен ъгъл на лицевата част.

Абе, ти си бил голям отворко?

Не знам как можеш да се вълнуваш толкова от гримчета и да приличаш на крокозавър.

Това споразумение си е чист алабализъм.

Дрехи за шест-седемгодишна мадамка: спортна гъзарска рокля-туника. Цветът е наситен бежов.

Здравейте, колеги, каква кола да си взема, чужда се между Ауди А3 дизелче, Пасат 4-ка дизел или Голф 4 дизеларка?

Приятел в нужда се познава!

гроздова ракия;
банкнота от 100 лева;
хитър, отракан човек;
грозен човек;
глупост, празни приказки;
момиченце;
кола с дизелов двигател

Сленгът е творчество – игра, от която се ражда нещо ново там, където няма нужда от нищо ново (*Ото Йесперсен*)

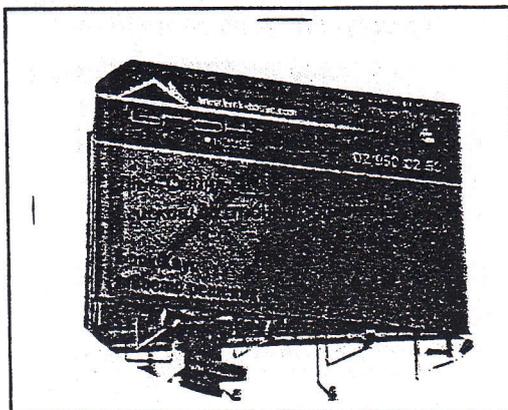
В жаргонното словообразуване често се разчита на случайното фонетично подобие. Например: *спанак* (спане, сън: *Май ще продавам спанак* ‘спи ми се’), *лапалом* ‘ядене, лапам’, *селинджър* ‘селянин’, *дъртанян* ‘стар, дърт човек’. Участват и чужди морфеми: *кофтейшън* ‘когато нищо не е наред’, *тъпунгер* (*Държиш се като тъпунгер*), *типеса*, *бабеса*, *Кърджалејро*.

Някои специфични изрази са „географски“ маркирани: *копеле*, *брато*, *браточка* (София); *майна*: ‘приятел’ (често като обръщение: *Накъде си тръгнал бе, майна? Гот си, майна!*), ‘пловдивчанин’ (*Майните са пичове!*), модалният израз за удоволствие *густо* (*Парола: Густо, майна, Филибето! Където и в България да чуете дори и една от тези три специфични думи, веднага ще се досетите, че срещу вас стои кореняк пловдивчанин*).

4. Някои жаргонизми са свързани с чужди по произход думи. Опитайте се да определите от кои езици са заети думите.

Поркам, гот, кеф, гроги, грогясвам, крейзи, изкрейзвам, банда, бамбина, гърла, бачкам, гадже, фен, джангър, сори, цвайка, брадър, фърст, дъ бест, баровец, рашън, екшън, кофти, авер, мараба (поздрав), френд, чаткам, чатя.

Съставете кратък диалог, като употребите някои от тези жаргонизми.

5. В речника на жаргона най-много са съществителните имена, следват глаголите и прилагателните, накрая са наречията, междуметията и модалните частици.

А) Посочете книжовна дума, която е по-обща по значение от следните жаргонизми или ги обединява.

Зографката остава в обръщение до края на 1999 г.; тогава за първи път в България на банкнота се появява знак за незрящи – два кръга в долния десен ъгъл на лицевата част.

Абе, ти си бил голям отворко?

Не знам как можеш да се вълнуваш толкова от гримчета и да приличаш на крокозавър.

Това споразумение си е чист алабализъм.

Дрехи за шест-седемгодишна мадамка: спортна гъзарска рокля-туника. Цветът е наситен бежов.

Здравейте, колеги, каква кола да си взема, чудя се между Ауди А3 дизелче, Пасат 4-ка дизел или Голф 4 дизеларка?

Приятел в нужда се познава!
гроздова ракия;
банкнота от 100 лева;
хитър, отракан човек;
грозен човек;
глупост, празни приказки;
момиченце;
кола с дизелов двигател

Сленгът е творчество – игра, от която се ражда нещо ново там, където няма нужда от нищо ново (*Ото Йесперсен*)

В жаргонното словообразуване често се разчита на случайното фонетично подобие. Например: *спанак* (спане, сън: *Май ще продавам спанак* ‘спи ми се’), *лапалома* ‘ядене, лапам’, *селинджър* ‘селянин’, *дъртанян* ‘стар, дърт човек’. Участват и чужди морфемии: *кофтейшън* ‘когато нищо не е наред’, *тъпунгер* (*Държиш се като тъпунгер*), *типеса*, *бабеса*, *Кърджалејро*.

Някои специфични изрази са „географски“ маркирани: *копеле*, *брато*, *браточка* (София); *майна*: ‘приятел’ (често като обръщение: *Накъде си тръгнал бе, майна? Гот си, майна!*), ‘пловдивчанин’ (*Майните са пичове!*), модалният израз за удоволствие *густо* (*Парола: Густо, майна, Филибето! Където и в България да чуете дори и една от тези три специфични думи, веднага ще се досетите, че срещу вас стои кореняк пловдивчанин*).

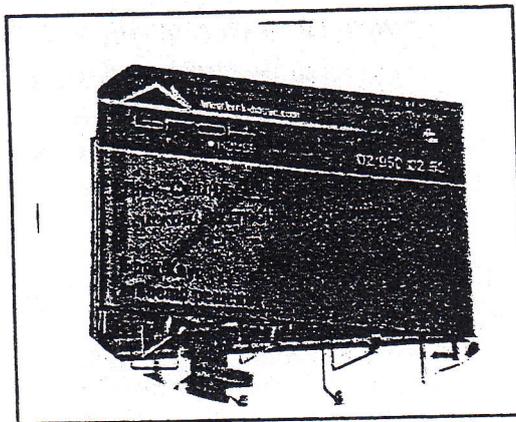
4. Някои жаргонизми са свързани с чужди по произход думи. Опитайте се да определите от кои езици са зети думите.

Поркам, гот, кеф, гроги, грогясвам, крейзи, изкрейзвам, банда, бамбина, гърла, бачкам, гадже, фен, джангър, сори, цвайка, брадър, фърст, дъ бест, баровец, рашън, екшън, кофти, авер, мараба (поздрав), френд, чаткам, чатя.

Съставете кратък диалог, като употребите някои от тези жаргонизми.

5. В речника на жаргона най-много са съществителните имена, следват глаголите и прилагателните, накрая са наречията, междуметията и модалните частици.

А) Посочете книжовна дума, която е по-обща по значение от следните жаргонизми или ги обединява.

..... – скатавам се, изчезвам, изпарявам се,
 изнизвам се, чупя се, духвам, драсвам, вдигам гълъбите
 – кинти, мангизи, мъни, гущери
 – готин, жесток, трепач, върхът, убиец,
 супер, номер едно, бетон, свежарски
 – поркам, буфкам, фиркам
 – слагам се, четкам
 – пандела, пандиз
 – пънкар, мѐтал, уейфаждия, грънчар,
 рападжия, рокаджия
 – маце, мадама, гърла
 – свалям, забивам
 – извозвам, пързаям, прецаквам
 – куфея, кефя се, рокасявам, дивея, щурея
 – гроги, кофти, скапан
 – свивам, гепя

**Приятел в
 нужда се познава!**
 отивам си; пари; хубав;
 пия; подмазвам се,
 лаская, хваля; затвор;
 любител на определен
 стил в музиката,
 привърженик, фен;
 момиче; ухажвам; мамя,
 лъжа; веселя се буйно;
 изморен, изтощен; крада

Б) Някои жаргонизми са многозначни. Посочете различните значения на дадените думи и изрази, като имате предвид информацията в карето.

парче –
 бомба –
 заек –
 гипсиран –
 кофти, скапан –
 Ега ти! –
 Вла́чи! –

Приятел в нужда се познава!

новобранец, заповядай, момиче, израз на възхищение, хубав, пиян, песен; напускане на заведение, без да се плати; уплашен, израз на възмущение, от мен да мине; крайно уморен, изтощен; удивен; много лош, отвратителен; уча, ученик или студент през първата година от обучението, нещо сигурно, работя нещо

6. С прибавяне на книжовни морфемни (представки и наставки) се изграждат цели словообразователни гнезда от различни части на речта. Попълнете липсващото звено. Модел: чанч – чанча се – изчанчен, кеф – кефя се – да се изкефя.

..... (глагол) – издъня се – (съществително);
 (съществително) – (глагол) – бройкаджия;
 свалям – (лице) – свалка;
 купон – (глагол) – (лице) – (лице жена);
 пандиз – опандизвам – (лице);
 гъзар – (глагол) – гъзария – (прилагателно);

..... (глагол) – (причастие) – къркане;
..... (лице) – (лице жена) – тежкарея – (прилагателно);
бачкам – (отглаголно съществително) – (лице);
нюх – (глагол) – да нанюхам;

Като си помагате с речник или с интернет сайтове (<http://www.onlinerechnik.com>, <http://bgjargon.com>, <http://neolog.eenk.com>), уточнете значението на думите, които са ви непознати. Съставете по едно изречение с дума по избор от всеки ред.

7. От зададените думи образувайте нови лексеми със следните морфем:

-КА –

(тежкар, натегач, свежар, купонджия, фен, броя, пънкар, маце, връзка, чупя се, цвай, далавера, издъня се, изцепя се, свалям)

-АР –

(връзка, свеж, тежък, пънк, туз, хиши, въздух)

-СКИ –

(свежар, връзка)

-ДЖИЯ –

(рок, купон, четкам, аванта, далавера, рап, бройкам)

-ЧИЯ –

(пиниз, пандиз)

Съставете изречения с по една новообразувана дума от всяка група, за да илюстрирате значението и употребата ѝ.

8. Прочетете изреченията. Заменете подчертаните фразеологизми със синоними.

С връзки сме, чат ли си? Учете езика в мрежата: Бабо, чат ли си?

Може скоро да се наложи да вдигам гълъбите за чужбина...

Спомняте ли си, че през 1996 г. един футболист ни прати всички на майната си с репликата „Който не ме уважава – да духа супата”.

Довечера май ше ми се отвори парашута с тая мацка!

Родни красавици скриват топката на „Мулен руж”.

Явно ние тука хич не сме в час с „европейските” цени на жилищата.

Вземай го, на аванта е.

Много ѝ знаеше устата, ама откакто ѝ свиха сармите, е тиха и кротка като агънце!

И повечко си затваряй човката, щото и без друго ще изрсиш някаква глупост, и то не на място!

Аз нещо взех да сдавам багажа, чувствам се уморена, изнервена...

Приятел в нужда се познава!

дисциплинирам; разбираш ли?; свършват ми силите; тръгвам си, махам се; безплатно; млъквай!; гледай си работата, задръж си мнението за себе си; не съм наясно със случващото се; излиза ми късмета; показвам превъзходство над някого